

Zsivity Tímea

Európai támogatások: kockázatokkal és mellékhatásokkal

Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának és Költségvetési Bizottságának közös ülésén, február 13-án megvitatták a Nyugat-balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszköz létrehozásáról szóló javaslatot, amelyet az Európai Bizottság tavaly novemberben fogadott el.¹

Az eszköz keretében a 2024–2027-es időszakra 6 milliárd euró támogatást irányoztak elő.² Ebből 2 milliárd eurót vissza nem térítendő támogatás és további 4 milliárdot kölcsön formájában. A javaslat szerint erre azért van szükség, mert a nyugat-balkáni országok EU-hoz való elégtelen társadalmi-gazdasági konvergenciája régóta fennálló probléma, amelyet tovább súlyosbított az orosz–ukrán háború és azt megelőzően a Covid-19-világjárvány.³ A régió országainak GDP/fő rátája ugyanis 30–50%-a az uniós átlagnak, és nem mutat javuló tendenciát.⁴ Az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat szempontjából kulcsfontosságú volna, hogy a felzárkózás üteme felgyorsuljon. A konvergencia magasabb szintje nagyban könnyítené a térség uniós integrációját.

Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának alelnöke, Željana Zovko az Európai Néppárt képviselőcsoportjának tagjaként bemutatta a növekedéstámogató eszközt.⁵ A Bizottság által javasolt eszköz nem váltja fel a régió korábbi támogatási formáit, sokkal inkább kiegészíti azokat. Az eszköz fontos aspektusa az is, hogy az IPA III-mal ellentétben ebből a forrásból Törökország nem részesülne támogatásban, ami tovább növeli jelentőségét a térség számára. Zovko szerint a javaslat fő hiányossága, hogy nincsenek pontosan meghatározva a kifizetés feltételei. Véleménye szerint ez politikai zsaroláshoz vezethet – hangsúlyozva,⁶ hogy a béke és a stabilitás megőrzése a legfontosabb

¹ Európai Bizottság 2023.

² Szűcs 2024.

³ Európai Bizottság 2023.

⁴ Európai Bizottság 2023.

⁵ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

⁶ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

a régióban: „Minden politikai játszma a Nyugat-Balkán destabilizációjához vezethet.”⁷ Arra az esetre, ha valamelyik ország nem teljesíti a reformtervben vállaltakat, szükségessé válik egyértelmű mechanizmusok létrehozása a pénzeszközök újraelosztását illetően.⁸ Ebből következik, hogy az új eszköz egyfajta versenyhelyzetet is teremt a térség államai között. A javaslat szerint a Bizottság a pénzeszközöknek a kedvezményezettek részére történő felszabadítása előtt és az eszköz keretében nyújtott támogatás teljes időtartama alatt nyomon követi a meghatározott előfeltételek teljesülését.⁹ A Bizottság határozatot fogadhat el, amelyben megállapítja, hogy az előfeltételek némelyike nem teljesül. Ennek következményeként visszatárhathatja a pénzeszközök folyósítását, és az összeget a későbbiekben újraoszthatja a térség más államai között. A dokumentum szerint visszatérítési eszköz is létezik, amely szerint az Európai Bizottságnak jogában áll előírni a pénzeszközök visszatérítését, ha bebizonyosodik, hogy azokat jogellenesen használták fel. A régió országai így motiváltabbá válhatnak a reformok megvalósításában. Az uniós támogatás előfeltételei között szerepel a jogállamiság, az emberi jogok és az alapvető demokratikus értékek tiszteletben tartása. Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának vitáján elhangzott, hogy az EU kül- és biztonságpolitikájához való igazodás, beleértve az Oroszország elleni szankciók bevezetését, valamint az unió harmadik országokkal szembeni vízumkötelezettségeinek implementálása lesz az egyik alapfeltétele annak, hogy a térség országai pénzügyi forrásokat kapjanak.¹⁰ Az Európai Parlament javaslata szerint egyértelmű, mérhető és konkrét eredményekre van szükség. David McAllister, az Európai Parlament Külügyi Bizottságának elnöke kijelentette: „világossá kell tenni, hogy azok az országok, amelyek nem igazodnak megfelelően az EU alapértékeihez, külpolitikájuk nincs összehangolva az unióéval, nem lehetnek a többletforrásra jogosultak.”¹¹

Ez a módosító javaslat elsősorban Szerbia esetében éreztetheti hatását. A nyugat-balkáni térségben ez az egyetlen ország, amely nem támogatta az Oroszország elleni szankciók bevezetését. A fent említett alapfeltételek

⁷ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

⁸ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

⁹ Európai Bizottság 2023.

¹⁰ RSE 2024.

¹¹ Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

mellett Szerbiával és Koszovóval szemben további elvárásokat fogalmaztak meg.¹² Esetükben teljesítendő kritériumként szerepel még: a kapcsolatuk normalizálásának igénye, a konstruktív párbeszéd folytatása és az eddigi megállapodásokba foglaltak maradéktalan végrehajtása. Gert Koopman, az Európai Bizottság magas rangú tisztségviselője szerint, ha „a két ország közül az egyik nem halad előre, a másik nem lesz akadályoztatva a fejlődésben, feltéve, hogy teljesíti a saját reformtervébe foglaltakat”.¹³

A javaslatban megfogalmazták azt is, hogy a Bizottság szolgálatai az eszköz végrehajtása keretében együtt fognak működni az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) annak érdekében, hogy biztosítsák az unió külső tevékenységének következetességét.¹⁴ Szerbiával és Koszovóval kapcsolatban az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője/a Bizottság alelnöke a Szerbia és Koszovó közötti kapcsolatok normalizálásáról szóló párbeszéd elősegítőjeként értékelést készít.

A források egy részének alapját a régió országainak reformtervei és az abban foglaltak szerinti előrehaladás határozza meg. Koopman szerint ezekre a kölcsönökre azért van szükség, mert a térség államainak nincs lehetősége a nemzetközi piacon kedvező feltételekkel hitelt felvenni. „Jelentős gazdasági növekedés nélkül a nyugat-balkáni térség nem tud előrelépni az európai integrációs célok elérésében” – hangsúlyozta.¹⁵ A növekedési tervvel az európai intézmények a régió országainak gazdaságát kívánják megkétszerezni a következő tíz évben. A Bizottság úgy véli, hogy ez a terv jelentős gazdasági növekedést eredményezhet a régióban, és ezzel elősegíti a Nyugat-Balkán országai uniós integrációjának előrehaladását.

A térség sajátosságaira való tekintettel az egységes piacba történő fokozatos integráció már a csatlakozást megelőzően is lehetővé teheti az előnyök egy részének korábbi kiaknázását. Ezt a fokozatos integrációt gondosan elő kell készíteni. A javaslat szerint kulcsfontosságú a szoros regionális együttműködés kialakítása. Ennek alapján a Bizottság kidolgozta a Nyugat-Balkánra vonatkozó növekedési tervet. E terv négy pilléren alapul: az Európai Unióba való fokozott gazdasági integráción, illetve a gazdasági integráción

¹² Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

¹³ Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

¹⁴ Európai Bizottság 2023.

¹⁵ Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

a Nyugat-Balkánon – a közös regionális piac kialakításán, az alapvető reformok végrehajtásán, a növekvő pénzügyi támogatáson.¹⁶

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az Európai Bizottság javaslatát az Európai Parlamentnek és az Európai Unió Tanácsának is el kell fogadnia, a támogatások lehívásához pedig a kedvezményezett országoknak el kell készíteniük és be kell nyújtaniuk saját reformprogramjukat. A javaslat politikai sürgőssége miatt nem került sor hatásvizsgálat elvégzésére. Az eszköz rövid végrehajtási időszakkal ambiciózus általános célkitűzéseket fogalmazott meg. A Bizottság célja az, hogy 2024 második negyedévének végéig az első folyósítások megtörténjenek. A dokumentum véleményezése során erre az Európai Számvevőszék is felhívta a figyelmet. Hatásvizsgálat vagy elemző dokumentum hiányában nem tudja felmérni: a támogatás várhatóan milyen mértékben járul hozzá az eszköz fő célkitűzéseinek eléréséhez. A Számvevőszék külön kiemelte: míg a jelenlegi EU-s költségvetés már így is több mint 14 milliárd eurót bocsát az előcsatlakozási támogatásban részesülő országok (köztük Törökország) rendelkezésére, az új eszköz révén nyújtandó összegek jelentős mértékben, több mint 40%-kal megnövelik a nyugat-balkáni országok számára 2027-ig előirányzott finanszírozást.

A Számvevőszék szerint fennáll annak a kockázata, hogy a folyósítási feltételek nem elég ambiciózusak, illetve hogy a mutatók nem kellően egyértelműek és mérhetők.¹⁷ Nehéz biztosítani azt is, hogy a reformok hatása tartósan fennmaradjon, elsősorban a régió közigazgatási kapacitásának elégtelensége miatt. Emellett az Európai Bizottságnak nemcsak észrevételeket kell tennie, hanem meg kell tudnia követelni a nyugat-balkáni kormányoktól, hogy azok megfelelően vizsgálják felül és módosítsák reformprogramjukat.

Tekintettel a júniusban sorra kerülő európai parlamenti választásokra, az EP jelenlegi összetételében utolsó április 25-i plenáris ülésre,¹⁸ valamint a Bizottság képviselői mandátumának lejártára: a javaslat elfogadására, az első kifizetések jóváhagyására és a technikai részletek végrehajtására a jelenlegi EP mandátuma alatt kevés esély mutatkozik.

2024. február 27.

¹⁶ Európai Bizottság 2023.

¹⁷ European Court of Auditors 2024.

¹⁸ Calendar 2024 2024.

Felhasznált irodalom

- Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU (2024). *Radio Slobodna Evropa*, 2024. január 24. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/eu-zapadni-balkan-fond-rasta-finansijska-sredstva-novac/32790000.html>
- Calendar 2024 (2024). *European Parliament*. Online: https://europarl.europa.eu/sedcms/documents/PRIORITY_INFO/1065/Calendar%202024_EN.pdf?fbclid=IwAR22ZHA-WPLd-B27Yd181S4g-jGmuvipG7xWIN12FFKXUs-yUyp51f1QcHbg
- Európai Bizottság (2023): *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a Nyugat-balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszköz létrehozásáról*. COM/2023/692 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52023P-C0692&qid=1702304371485>
- European Court of Auditors (2024): Opinion 01/2024 (Pursuant to Article 322(1), TFEU). Online: https://eca.europa.eu/ECAPublications/OP-2024-01/OP-2024-01_EN.pdf
- RSE (2024): EP od Zapadnog Balkana traži usklađivanje spoljne politike sa EU za pristup sredstvima. *Danas*, 2024. február 14. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/evropski-parlament-sukladjivanje-spoljne-politike-sa-eu/>
- Szűcs András (2024): Kap egy csomó pénzt a Nyugat-Balkán az EU-tól – jó lenne tudni, mire megy. *Világgazdaság*, 2024. február 7. Online: <https://vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2024/02/kap-egy-csomo-penzet-a-nyugat-balkan-az-eu-tol-jo-lenne-tudni-mire-megy>
- Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan (2024). *Željana Zovko*, 2024. február 13. Online: <https://zeljanazovko.eu/2024/02/13/zovko-u-ime-epp-grupe-ispred-odbora-za-vanjske-poslove-predstavila-instrumenta-za-reforme-rast-za-zapadni-balkan/>